institutions and the correction of psychophysical disorders, and the improvement of children's physical development are analyzed. It has been proven that the quality of physical education lessons depends on the professional competence of physical education teachers, teacher trainers, their participation in seminars, webinars, trainings, «Good Practices» and other events. Using the knowledge gained in profession development courses, teachers apply it during lessons, classes in clubs, and sports sections. Organized corrective work contributed to strengthening children's health, improving their motor skills, interpersonal communication, and mutual assistance. The students' motivation increased when performing exercises, their psycho-emotional state improved, which enabled them to achieve high sports results. Thanks to the correct organization of adaptive physical education, the students began to master sports that were previously inaccessible to them: floor ball, cycling, judo, kayaking, and others. As a result of hard work, successful selection of content and organization of activities of the Zhytomyr regional branch of Special Olympics Ukraine and Special Olympics Ukraine, athletes began to win the highest prizes at regional, and later, All-Ukrainian and international competitions. Taking into account the gradualness and effectiveness of the fruitful cooperation between the Zhytomyr Regional Branch of Special Olympics Ukraine and Special Olympics Ukraine through the organization of successful forms and types of activities, athletes show the highest results at All-Ukrainian and international competitions.

*Keywords:* physical education teachers, students with intellectual disabilities, physical activity, adaptive physical education, adaptive sports, kinds of sport, sports sections, professional development, "Special Olympics", Special Olympics of Ukraine, Zhytomyr Regional Department of Special Olympics of Ukraine.

**DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.13**
**УДК: 376.091.12-056.263**

***О.П.Круглик***
***o.p.kruhlyk@udu.edu.ua***
***https://orcid.org/0000-0002-9632-6579***

## МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ОСВІТНІ ПРОТИРІЧЧЯ В РОЗВИТКУ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

В даній статті розглядаються сурдопедагогічні методологічні підходи, вивчення та впровадження яких закладає фундаментальне розуміння освітнього процесу для дітей з порушеннями слуху. Науковий аналіз досліджень в умовах викликів сьогодення є необхідним для винайдення подальших ефективних шляхів розвитку сурдопедагогічної науки та освітньої траєкторії індивідуального розвитку дитини. З'ясування освітніх протиріч в розвитку міжособистісних стосунків дітей з порушеннями слуху дозволив застосувати інноваційні сурдопедагогічні технології компенсаторно-корекційного спрямування, які допоможуть досягнути мети результату навчання й дозволять дитині з таким порушенням приєднатися до культурних цінностей нації.

Розкривається тривалий шлях розбудови спеціальної освіти осіб з порушеннями слуху, який був пов'язаний з пошуком компенсаторних шляхів розвитку глухої та слабочуючої дитини, з віднайденням оптимальних умов реалізації процесу входження в суспільство чуючих, впровадженням інноваційних технологій діагностування, корекції, навчання, виховання, абілітації та реабілітації

В статті надаються підходи та висвітлюються методичні засади, які слід враховувати під час побудови навчального підручника, посібника, методичної розробки для дітей з порушеннями слуху. Книга у вигляді навчального підручника, посібника, методичної розробки є засобом доступним і варіативним для опанування цінностями суспільства. Віковий досвід сурдопедагогічних досліджень засвідчив можливості розвитку дітей з порушеннями слуху і компенсаторні шляхи їх становлення як особистості. Така соціалізація може бути повноцінно реалізована у суспільстві, якщо людина не тільки оперує матеріальними продуктами соціально-психологічного обміну, але й оволодіває духовним надбанням нації – її мовою. Вважаємо, що дане дослідження є вагомим для збереження сурдопедагогічних наукових поглядів в умовах викликів розбудови спеціальної освіти.

*Ключові слова*: методологічні підходи; освітні протиріччя; інноваційні технології; міжособистісні стосунки.

**Постановка проблеми.** Світосприйняття людей цивілізованих країн суттєво змінилося в наслідок різних техногенних та соціонаціональних викликів. Зміна суспільної думки опосередкована чинниками впливу сутнісних явищ. Соціальні конфлікти, пандемія, війна – вимагають зосередженості на переосмисленні таких важливих рис стосунків людей як життєдіяльність і життєстійкість. Система освітніх послуг, як наслідок, зазнала реформувань, пов'язаних з формуванням особистості й прояву індивідуальності в суспільстві.

Пошук оптимальних сурдопедагогічних технологій навчання і розвитку дітей з порушеннями слуху, проблеми реабілітації людей після акубаротравм, встановлення систем слухової імплантації, розвиток диференціальної діагностики стали підґрунтям для подальших шляхів впровадження й оперування методик компенсаторно-корекційного спрямування. Сучасний освітній простір пов'язаний із тернистим шляхом введення інклюзивного навчання в умовах Нової української школи, що потребує, в першу чергу, розуміння суті розвитку особистості, зокрема, яка має порушення слухової функції, в онтогенезі, а по-друге, оцінювання особливостей та можливостей дитини. Сьогодення вимагає концептуальних і контекстуалізованих підходів щодо діагностики, навчання та розвитку міжособистісних стосунків осіб з порушеннями слуху в трансформаційних процесах, які ґрунтуються на реформуванні спеціальної освіти в силу різних викликів. Також слід наголосити на тому, що особливої уваги необхідно приділити протиріччям, які виникають, як наслідок, інформаційно-освітній та психолого-педагогічній діяльності педагогів на шляху до соціальних змін в суспільстві.

**Аналіз сучасних досліджень і публікацій.** Науковий погляд на вивчення, діагностування, абілітування, реабілітування дитини на різних вікових етапах її становлення як особистості, показав, що існують рушійні сили розвиту дитини (J.Piaget, 1992; Л. Виготський, 2018; Г. Костюк, 1989; В. Моляко, 2021 та ін.), які безпосередньо пов’язані з її фізичним тілом та психічним здоров’ям (І. Марценковський, 2013; М.Федоренко, Л. Руденко, С. Федоренко, 2023 та ін.). Наукові дослідження видатних сурдопедагогів (М. Ярмаченко, 1963; Л. Фомічова, 1997; К. Луцько, 2018; О. Круглик, 2024; В. Шевченко, 2024; О. Горлачов, 2023 та ін.) щодо особливостей і можливостей розвитку дитини з порушеннями слуху, які були перевірені часом й практикою поколіннями фахівців-сурдопедагогів, засвідчили той факт, що існує компенсаторний шлях навчання та розвитку дітей з порушеннями слуху з цілеспрямованою корекційно-розвитковою складовою. Отже, перед цивілізованою спільнотою постала людина, яка має не просто особливості у засвоєнні освітнього пакету послуг, а й яка має свій своєрідний тип розвитку міжособистісних стосунків в громадянському суспільстві.

**Мета статті.** В даній статті розглядаються теоретико-методологічні підходи навчання та розвитку осіб з порушеннями слуху в сурдопедагогічних теоріях видатних науковців-практиків та освітні протиріччя в розумінні безбар'єрної взаємодії та розвитку міжособистісних стосунків дітей з порушеннями слуху в умовах кризисних станів спеціальної освіти.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Здійснений ретроспективний аналіз сурдопедагогічних підходів компенсаторно-корекційного спрямування необхідний для розуміння суті змісту навчання та розвитку дитини з порушеннями слуху в умовах Нової української школи. З метою прогнозованого формування в учнів з порушеннями слуху адекватного мовленнєвого рівня й розвитку міжособистісних стосунків вважаємо за необхідне обґрунтувати підходи та методичні засади у реалізації методик, впроваджених в освітній процес.

Культурно-освітні процеси у цивілізованому світі в цілому, і в Україні зокрема, диктують необхідність розробки та впровадження морально значущих і гуманістично спрямованих дій на створення різнобічних для людей з психо-фізичними порушеннями умов оптимального розвитку, що сприятиме адекватної їхньої взаємодії з довкіллям. Під вплив інноваційного руху в Україні в силу різних об’єктивно-суб’єктивних обставин потрапили й діти з порушеннями слуху.

Так, до об’єктивних обставин можна віднести: доступність до вищої та професійної освіти; впровадження інклюзивного навчання в освітній простір; створення інклюзивно-ресурсних центрів; нормативно-правові засади жестового мовлення та жестової мови; зміна освітніх програм навчання, введення індивідуальних планів розвитку дитини.

До суб’єктивних обставин нами визначені: необґрунтованість наукових позицій окремих представників науки; наявність різноманітних громадських організацій, діяльність яких у більшості випадках пов’язана з батьківсько-гуманістичною позицією опіки, ніж з професіоналізмом; недостатня обізнаність і поінформованість педагогічних представників, колективів загальноосвітніх шкіл, громади щодо особливостей розвитку дітей з порушеннями слуху та необхідності проведення відповідної слухо-мовленнєвої роботи сурдопедагогом.

В силу зазначених вище обставин як об’єктивного, так і суб’єктивного характеру, і тих, які ми не охопили ще в нашому дослідженні, вважаємо за необхідне зупинитися на методологічних підходах, які виникали в різний час становлення сурдопедагогічної науки і вплинули на розбудову системи сучасної

освіти осіб з порушеннями слуху, зокрема, ролі міжособистісних стосунків в соціокультурному середовищі. А також зосередитися на тих підходах, які ми вбачаємо, є флагманами в корекційній роботі з дітьми з порушеннями слуху.

Отже, вивірені теорії, які, на нашу думку, безпосередньо пов'язані з освітнім процесом і розвитком дитини з порушеннями слуху є:

1. Культурно-історична концепція Л. Виготського (2018).
2. Виникнення та розвиток української сурдопедагогічної школи (М. Ярмаченко, 1963; В. Шевченко, 2025).
3. Теорія міміко-жестового мовлення та сурдоперекладу в структурі формування точності семантичних значень (Р. Краєвському, 1964; О.Горлачов, 2019)
4. Проектування навчання як засіб інтелектуального розвитку дошкільників з порушеннями слуху: операціонально-знаковий підхід (Л.Фомічова, 1997).
5. Метод научіння інтелектуально-перцептивним діям (К.Луцько, О.Круглик, 2021).
6. Теорія взаємовідносин (О. Круглик, 2024).

Зупинимося більш детально на кожній науковій теорії. Перша теорія представлена в працях видатного методиста Л. Виготського (2018), який подолав дуалізм поглядів про рушійні сили психічного розвитку дитини, вбачаючи що у дитини з одного боку відбувається природне дозрівання всіх психічних процесів, але й в той же час, оволодіваючи культурними цінностями суспільства, дитина проходить процес соціалізації. Вчений наголошував, що існує єдність законів розвитку дитини в нормі, а також з певним порушенням, що дитина з порушеннями розвитку потребує особливого компенсаторного навантаження і умов їх реалізації як запоруки формування успішної особистості.

Видатний вчений, новатор, дефектолог М. Ярмаченко (1963), продовжуючи наукові погляди Л. Виготського і розбудовуючи сурдопедагогічну науку, звертав увагу саме на проблеми компенсації в життєдіяльності глухих людей, розуміючи особливості їхнього розвитку становлення як особистостей. В своїх працях науковець доводив можливості розвитку людей з порушеннями слуху, які базувалися на спеціально організованому та історично апробованому процесі навчання з компенсаторною складовою. М. Ярмаченко дослідив і описав життя та діяльність багатьох особистостей з порушеннями слуху, які, завдяки своїй наполегливості й подоланню власного дефекту, змогли досягнути певних вершин культури і мистецтва нашого суспільства. Продовжуючи традицію досліджень М. Ярмаченка, В. Шевченко (2025) на основі архівних матеріалів продовжує висвітлювати виникнення та розвиток української сурдопедагогічної школи.

Безумовно, погляди Л. Виготського та передових представників громадської спільноти його часу на осіб з порушеннями слуху були по'вязані з механізмами компенсації, які вони шукали в обхідних шляхах культурного розвитку людини. Звертаючи увагу на міміко-жестове мовлення глухих людей, вони були впевнені, що це допоміжний засіб при необхідній компенсації, для подолання глухоти. В подальшому українському вченому Р. Краєвському (1964) вдалося показати роль і місце жестового мовлення в освітньому процесі дітей з порушеннями слуху. Науково обґрунтувати такий вид мовлення як допоміжний засіб, необхідний на певному етапі розвитку глухого. В своїх дослідженнях О.Горлачов розкриває особливості використання дактильного, міміко-жестового мовлення та сурдоперекладу в структурі спеціального, інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху, зокрема порівняє формування точності семантичних значень в процесі невербальної комунікації. Розкриває теорію міміко-жестового мовлення та сурдоперекладу, через специфічні особливості кінетики, семантики, лексики, граматики, морфології та синтаксису.

Освітні реформи сьогодення все більше уваги привертають до проблеми спілкування, зокрема міжособистісних стосунків дітей та дорослих з порушеннями слуху. Досить гостро це питання постало в спеціальній освіті в умовах інклюзивного впровадження. Слід наголосити на тому, що зазначена проблема потребує вивчення особливостей формування продуктивних взаємин в різних освітніх формах в цілому, і у людей з порушеннями слуху зокрема.

Досліджуючи проблему проектування навчання як засобу інтелектуального розвитку дошкільників з порушеннями слуху в розумінні операціонально-знакового підходу, Л.Фомічова (1997) наголошувала про важливість своєчасної корекції сурдопедагогічними методиками освітньої траєкторії навчання дітей з порушеннями слуху.

Апробований роками метод научіння інтелектуально-перцептивним діям дозволив К.Луцько та О.Круглик (2021) зміст підручників з читання для учнів початкової школи розглядати як підґрунтя не тільки для читання та розуміння літературного тексту, а й як орієнтування на формування певних умінь, навичок, на розвиток психічних процесів, таких як сприймання, аналіз і розуміння усних і писемних текстів, уява, пам'ять, передбачених методичними апаратами. Сформовані у початковій школі уміння й навички забезпечують дитині свідоме читання будь-яких текстів, успішну реалізацію будь-якої інтелектуально-комунікативної та пізнавальної діяльності. Ефективність научіння, як процесу і як результату, залежить не лише від конкретної націленості підручника, його методичного апарату на формування певних умінь, навичок, розвиток психічних процесів, а й від методів навчання. Зокрема методу научіння інтелектуально-перцептивним діям, методу прогнозування і методу маркування.

В своїх власних дослідженнях О. Круглик (2020), розкриває розвиток міжособистісних стосунків осіб з порушеннями слуху на різних вікових етапах і вбачає, що однією з суттєвих умов оптимальних відносин є вибір особистісного зростання в соціокультурній спільноті, який завжди буде пов'язаний з мовою як показником національності. Досліджуючи і вивчаючи міжособистісні стосунки людей в малій соціальній групі, авторка вважає, що вплив групи та групових цінностей, в цілому, є вирішальним для формування особистості. Лише вплив, який пов'язаний з процесами самокатегоризації, ідентифікації, регулювання створює «ефективний обмін соціально-психологічних взаємовідносин» (І. Попович, 2009).

Отже, вищезазначені наукові теорії створюють вагому методологічну систему навчання, виховання і розвитку дітей з порушеннями слуху, яка є історично обґрунтована, експериментально апробована та відображає найголовніші цінності громадської спільноти. Слід зазначити, що основні напрямки психічного розвитку дітей в освітньому процесі, на нашу думку, пов'язані зі:

- змістом навчання (ускладнення знань і способів діяльності; оволодіння навичками, як запоруки пластичності мислення; засвоєння алгоритму завдань та способів їх розв'язання; спрямування набутих знань);

- специфічними методами навчання (формування мови, мовлення, вимови; розвиток слухового сприймання; формування міжособистісної комунікативного спілкування; використання міміко-жестового й дактильного мовлення);

- розвитком психічних механізмів засвоєння й застосування знань та умінь (узагальнення прийомів розумової діяльності; співвіднесення і засвоєння знань з конкретним завданням; розвиток узагальнених дій – аналізу, синтезу, порівняння, конкретизації тощо);

- розвитком становлення цілісної особистості (особистісна спрямованість: навчальна, пізнавальна; спрямованість на позитивні міжособистісні стосунки; психологічна структура діяльності; розвиток механізмів свідомості (усвідомлення себе, свого «Я», рефлексія).

Можна побачити, що тривалий шлях розбудови спеціальної освіти осіб з порушеннями слуху був пов'язаний з пошуком компенсаторних шляхів розвитку глухої та слабочуючої дитини, з віднайденням оптимальних умов реалізації процесу входження в суспільство чуючих, впровадженням інноваційних технологій діагностування, корекції, навчання, виховання, абілітації та реабілітації.

Тому, в умовах освітніх перетворень у діагностиці, навчанні та розвитку дитини з порушеннями слуху, виявленими нами, й виникають освітні протиріччя в розвитку міжособистісних стосунків як запоруки особистісної реалізації в суспільстві:

1. Протиріччя в наявності розроблених методологічних підходах та реальної практики в освітньому просторі. Інноваційні сурдопедагогічні розробки, розраховані на оптимальний розвиток дитини, та інтеграція профільних фахівців в системі освіти.

2. Цілісний системний підхід в спеціально організованому навчанні корекційно-компенсаторного спрямування та фрагментарною уривчастою реалізацією через принципи, методи, зміст, прийоми і форми педагогічного процесу в загальноосвітніх закладах.

3. Об'єктивно доведена перспективна мета сурдопедагогічних технологій навчання та реабілітації, що пов'язана з розвитком мови й мовлення як інструментом взаємин в громаді та суспільно-гуманною, науково невивереною думкою сьогодення щодо людей з порушеннями слуху та жестової мови.

4. Ієрархічна єдність результату навчання та неструктурованими складовими освітнього процесу. Застосування міміко-жестового та дактильного мовлення як допоміжного засобу в процесі навчання та закріпленням на законодавчому рівні як основного способу навчання.

5. Система міжособистісних стосунків осіб з порушеннями слуху та культурно-історичними цінностями громадянського суспільства.

Викладені вище освітні протиріччя вимагають зосередження уваги на тому, що слід проводити своєчасну диференціальну сурдопедагогічну діагностику дітей з порушеннями слуху на ранніх етапах виявлення порушення з метою повноцінного їх «вхождения» в суспільство громади; створювати сприятливі умови для встановлення та розвитку міжособистісних стосунків в соціальних групах різної типології із збереженням соціально значущих цінностей суспільства; розроблювати науково-методичну базу для навчання, корекції й розвитку дитини з порушеннями слуху в умовах освітніх перетворень.

Ретроспективний аналіз вищезазначених теорій та освітніх протиріч в цілому дозволив нам звернути увагу на засоби реалізації компенсаторних шляхів розвитку дитини з порушеннями слуху. Саме навчальний підручник, посібник, методичні розробки є тими засобами, які, на нашу думку, трансформують досвід людства й моральні цінності в духовний розвиток дитини. А своєчасне віднайдення компенсаторних шляхів впливу стане запорукою встановлення адекватної міжособистісної взаємодії з довкіллям. Крім того, нами був запропонований сурдопедагогічний підхід, який був апробований в спеціальних школах України та показав ефективність його впливу. Інноваційний в сурдопедагогічній науці підхід був пов'язаний із сформованістю виявлених у дослідженні узагальнених і відповідних їм конкретним умінням, які по різному проявлялися в різних типах текстів (О. Круглик, 2012). Отже, нами було з'ясовано, що діти з порушеннями слуху потребують компенсаторних шляхів розвитку через засоби навчання і впливу в системі освіти.

З метою прогнозованого впливу на корекцію дітей з порушеннями слуху в умовах освітніх тенденцій і розумінням суті індивідуальної програми розвитку вважаємо, що методологічні підходи та освітні інновації повинні відображатися у змісті навчального підручника, посібника, методичної розробки. Вони є вкрай необхідними для збереження не тільки сурдопедагогічної методики навчання, а й адекватного формування знань і умінь у дітей з порушеннями слуху при оптимальному слухопротезуванні. Тому, методичними засадами у побудові навчального підручника, посібника, методичної розробки для дітей з порушеннями слуху є: 1) збереження методики розвитку слухового сприймання у змістовному апарату книги; 2) включення вправ з формування вимови з елементами методу складоритму, методу фонетичної ритміки, мнемотехніки; 3) трансформаційний зв'язок наданого матеріалу для вивчення і опрацювання з провідним, доцільним і цікавим видом діяльності дитини; 4) рефлексивність у мотивації до саморозвитку.

Зазначені методологічні підходи у створенні підручника, посібника, методичної розробки для дитини з порушеннями слуху не обмежуються запропонованими, але, на нашу думку, є вкрай суттєвими та вагомими для цілісного розвитку особистості дитини, її розвитку міжособистісної взаємодії під впливом культурних цінностей соціуму.

**Висновки, перспективи подальших пошуків.** Досвід багаторічної роботи в сурдопедагогічній галузі, доводить нам значення фундаментальних теорій навчання і розвитку для побудови моделі освіти з використанням інноваційний технологій. Таке методичне забезпечення є вкрай необхідним для розробки методичного забезпечення освітнього процесу для дітей з порушеннями слуху нового покоління. Збереження традицій культури сурдопедагогічної науки та вікового досвіду навчання і виховання дітей даної категорії, передача ціннісних орієнтацій впливу не тільки на особистісний розвиток дитини, але й на її мовленнєвий розвиток, знак якого пов'язаний з здобутком цілої нації, є свідченням особливого типу міжособистісних стосунків, завдяки яким постійно відтворюється цілісність громадянського суспільства.

Саме тому, в такому ракурсі можна окреслити подальші дослідження з проблеми вивчення теоретичних моделей та освтініх протиріч в засобах реалізації компенсаторних шляхів розвитку дитини з порушеннями слуху, зокрема: вплив типу культури на освітній простір; діагностика та розвиток міжособистісних стосунків учнів з порушеннями слуху в умовах кризи тощо.

**Список використаних джерел:**

1. **Костюк Г.С.** (1989) Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. шк. с.608. **2. Краєвський Р.Г.** (1964). Мова жестів глухих. Київ : Радянська школа. 2. Круглик О.П. (2020). Вплив групових процесів на розвиток міжособистісних стосунків осіб з порушеннями слуху. *European Humanities Studies: State and Society*, Issue 3(I). 40-52. https://ehs.eeipsy.org/index.php/ehs/article/view/209 **3.Луцько К.В.** (2018) Розвиток довербального мислення у дитини з особливими освітніми потребами, його корекційний потенціал та можливості практичної реалізації. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Випуск № 11. https://aqce.com.ua/vipusk-n11-2018/lucko-kv-rozvitok-doverbalnogo-mislennja-u-ditini.html **4. Моляко В. О.** (2021) Проблеми розумової діяльності в ускладнених умовах. *Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.]; за ред. В. О. Моляко*. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська. 7-46. http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Moljako.pdf **5. Психологія людини:** Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127. **6. Федоренко М.В., Руденко Л.М., Федоренко С.В.** (2023) Технології формування корпоративної культури у майбутніх спеціальних психологів для роботи в інклюзивних закладах освіти. *Випуск 44 : збірник наукових праць. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова. 144-150. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series19.2023.44. **7. Фомічова, Л.І.** (1997). Розвиток інтелекту та проектування навчання (чуючі, глухі та слабочуючі дошкільники). Київ : Тов. Міжнар. фінанс. акція. 8. Ярмаченко, М.Д. (1963). Свідомість у навчанні глухих учнів. Київ : МО УРСР. **8. Piaget`s theory:** prospects and possibilities edited by Harry Beilin, Peter B. Pufall. *Papers presented at the 20th-anniversary symposium of the Jean Paget Society*. Taylor & Francis. 2013. 360.

**References:**

1. **Kostiuk H.S.** (1989) Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichnyi rozvytok osobystosti [Educational Process and Mental Development of the Personality]. Kyiv : Rad. shk. 608. **2. Kraievskyi, R.H.** Mova zhestiv hlukhykh [Sign Language of the Deaf]. Kyiv : Radianska shkola [in Ukrainian]. **3. Kruhlyk O.P.** (2020). Vplyv hrupovykh protsesiv na rozvytok mizhosobystisnykh stosunkiv osib z porushenniamy slukhu [Influence of Group Processes on the Development of Interpersonal Relationships of Persons with Hearing Impairments]. *European Humanities Studies: State and Society*, Issue 3(I). 40-52. [in Ukrainian]. https://ehs.eeipsy.org/index.php/ehs/article/view/209 **4. Lutsko K.V.** (2018) Rozvytok doverbalnoho myslennia u dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy, yoho korektsiinyi potentsial ta mozhlyvosti praktychnoi realizatsii [Development of Preverbal Thinking in a Child with Special Educational Needs, Its Corrective Potential and Possibilities for Practical Implementation]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky).* Vypusk № 11. [in Ukrainian]. https://aqce.com.ua/vipusk-n11-2018/lucko-kv-rozvitok-doverbalnogo-mislennja-u-ditini.html **5.Moliako V. O.** (2021) Problemy rozumovoi diial'nosti v uskladnenykh umovakh [Problems of Mental Activity in Difficult Conditions]. *Funktsionuvannia tvorchoho myslennia v informatsiino-virtualnomu prostori subiekta : monohrafiia / V. O. Molyiako, Yu. A. Hulko, N. A. Vahanova [ta in.]; za red. V. O. Moliako*. Kyiv – Lviv : Vydavets Viktoriya Kundelska. 7-46. [in Ukrainian]. http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Moljako.pdf **6.Psykholohiia liudyny**: L. S. Vyhotskyi ta suchasna nauka : zb. st. [Human Psychology: L. S. Vyhotskyi and Modern Science] / za red. M. V. Papuchi. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia, 2018. Vyp. 1. 127. [in Ukrainian]. **7.Fedorenko M.V., Rudenko L.M., Fedorenko S.V.** (2023) Tekhnolohii formuvannia korporatyvnoi kultury u maibutnikh spetsialnykh psykholohiv dlia roboty v inkliuzyvnykh zakladakh osvity [Technologies for the Formation of Corporate Culture in Future Special Psychologists for Work in Inclusive Educational Institutions]. Vypusk 44 : zbirnyk naukovykh prats. M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Dragomanova. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P.Dragomanova. 144-150. [in Ukrainian]. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series19.2023.44. **8. Fomichova, L.I.** (1997). Rozvytok intelektu ta proektuvannia navchannia (chuiuchi, hlukhi ta slabochuiuchi doshkilnyky) [Intelligence Development and Learning Design (Hearing, Deaf and Hard of Hearing Preschoolers)]. Kyiv : Tov. Mizhnar. finans. aktsiia [in Ukrainian]. **9. Yarmachenko, M.D.** (1963). Svidomist u navchanni hlukhykh uchniv [Consciousness in the Teaching of Deaf Students]. Kyiv : MO URSR [in Ukrainian]. **10. Piaget`s theory:** prospects and possibilities edited by Harry Beilin, Peter B. Pufall. *Papers presented at the 20th-anniversary symposium of the Jean Paget Society*. Taylor & Francis. 2013. 360.

**KRUHLYK OKSANA. METHODOLOGICAL APPROACHES AND EDUCATIONAL CONTROVERSIES IN THE DEVELOPMENT OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF CHILDREN WITH HEARING DISORDERS.**

This article describes deaf pedagogical methodological approaches, the study and implementation of which provides a fundamental understanding of the educational process for children with hearing impairments. A scientific analysis of research in the context of today's challenges is necessary to find further effective ways to develop deaf pedagogical and the educational trajectory of a child's individual development. Clarification of educational contradictions in the development of interpersonal relationships of children with hearing impairments has allowed the application of innovative deaf education technologies of compensatory and corrective orientation, which will help to achieve the goal of learning outcomes and allow a child with such a disorder to join the cultural values of the nation.

The article reveals the long way of development of special education of persons with hearing impairments,

which was associated with the search for compensatory ways of development of a deaf and hard of hearing child, with finding optimal conditions for the implementation of the process of entering the hearing society, introduction of innovative technologies for diagnosis, correction, education, upbringing, habilitation and rehabilitation.

The article provides approaches and highlights methodological principles that should be taken into account when creating a textbook, manual, or methodological development for children with hearing impairments. A book in the form of a textbook, manual, or methodological development is an accessible and variable means for mastering the values of society. Centuries of experience in deaf pedagogical research have shown the possibilities of development of children with hearing impairments and compensatory ways of their formation as individuals. Such socialization can be fully realized in society if a person not only operates with material products of social and psychological exchange, but also masters the spiritual heritage of the nation - its language. We believe that this research is important for the preservation of deaf pedagogical scientific views in the face of the challenges of special education development.
*Keywords: methodological approaches; educational contradictions; innovative technologies; interpersonal relations.*

**DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.14**
**УДК: 376.015.31-056.264**

***І.С. Марченко***
***innmarchenko60@gmail.com***
***https://orcid.org/0009-0001-5458-0261***
***Т.М. Швалюк***
***shvaluktm@ukr.net***
***https://orcid.org/0000-0003-3836-1015***

## СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ: АСПЕКТИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

У статті проаналізовано актуальність проблеми соціально-комунікативної адаптації дітей із тяжкими порушеннями мовлення до умов дошкільних закладів зі спеціальною та інклюзивною формою навчання в сучасних реаліях освіти, відповідні нормативно-правові засади організації інклюзивного навчання у відповідних закладах освіти, що становлять численні державні документи – закони, накази, положення. Зазначено, що основна частина цих закладів виявляє недостатній рівень готовності до ефективної реалізації інклюзивного навчання, акцентовано увагу на необхідності створення спеціальних умов, застосування відповідних методів та використання ресурсів для забезпечення спільного навчання та розвитку дітей з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Узагальнюючи дані теоретико-методологічної літератури спрямовано увагу на тому, що соціально-комунікативна адаптація є необхідною умовою успішного навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Вона визначається як процес пристосування особистості до умов соціального середовища, встановлення нових взаємозв'язків і взаємин, формування соціальних навичок, умінь і компетентностей, а також як процес адаптації соціуму до потреб дитини через їх усвідомлення та задоволення. Критеріями адаптованості дитини виступають низький рівень тривожності та агресивності, емоційний комфорт, здатність до контактів і взаємодії, а також позитивне ставлення до оточення. Беручи до уваги специфіку розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення та обмеженість їхнього досвіду соціальної взаємодії, процес адаптації таких дітей до умов закладу дошкільної освіти є складним і супроводжується значними труднощами.

Представлено до розгляду умови, спеціальні методи, засоби соціально-комунікативної адаптації дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення в умовах ЗДО з урахуванням усієї складності порушень розвитку у цих дітей. Розкривається зміст таких чинників, як адаптація розвиваючого предметно-просторового середовища, встановлення емоційного та візуального контакту з дитиною, визначення актуального рівня навмисної комунікації, організація «рутинних дій», розуміння понять «згоди» та «незгоди, залучення дитини до сумісних дій із дорослим.

*Ключові слова:* адаптація, соціалізація, комунікація, діти з тяжкими порушеннями мовлення, інклюзія.

**Постановка проблеми.** Однією з актуальних проблем у вітчизняній спеціальній педагогіці є проблема соціально-комунікативної адаптації дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) різного генезу до умов дошкільних закладів освіти. Ускладняється вона й тим, що сьогодні спостерігається значне збільшення кількості дітей, які отримують послуги інклюзивного навчання.